

AFDØDE DANSKE BOGHAANDVÆRKERE

I

HANS CHRISTIAN HENNEBERG

født den 17 September 1826, død den 9 Mai 1893.

HENNEBERGS Fader var i Arbejde hos LORENZ FRØLICHs Fader, Grosserer Frølich og havde en Spækhøkerhandel i Kælderen i dennes Gaard. Den unge Lorenz Frølich, der allerede var et godt Stykke fremme paa sin Kunstnervej, blev den, som gav Anledning til, at den lille spinkle Christian, der havde stor Lyst til Tegning, kom i Lære hos den bekendte Xylograf FLINCH, den første, der i dette Aarhundrede paa ny gjorde Træskæreriet til et selvstændigt Fag her i Landet.

Flinch havde det Held, at hans Bestræbelser for at bane nye Veje for det helt uddøde Træsnit bleve levende støttede af FRØLICH, J. TH.

LUNDBYE og SKOVGAARD. Paa hans Værksted i Bings Gaard paa Hjørnet af Pilestræde og Kronprinsensgade kom Lundbye ofte. Han medbragte da jævnligt en Tegning til Træsnit eller tegnede der oppe et eller andet af de mange Smaabilleder paa Klodsen, hvoraf han i sine Ungdomsaar har gjort saa mange. Paa dette Sted lærte Henneberg den møjsommelige Teknik, med Gravstik at skære Billeder til Trykning, og her lærte han disse Kunstnere nøjere at kende, som han gennem hele sit Liv nærede en ubegrænset Kærlighed og Agtelse for.

Læreren Flinch var dygtig, men streng og sær. Senere Tidens Ordning med at faa det vanskelige Buksbomtræ godt og ordentligt afrettet ved en Snedker kendtes den Gang ikke. Drengen maatte skiftevis op paa et lille Kvistkammer og arbejde skrappt med Høvlen paa det haarde Træ for at give det en fuldkommen plan og glat Overflade. Fik Flinch et Læs Tørv, maatte en af dem ned paa Gaden for at holde Sækken, medens Flinch fra Vinduet kontrollerede, at Bonden talte rigtigt, og ve den, der ikke tog slige Hverv paa alvorlig Maade. Paa den anden Side var Flinch ikke bange for at sætte dem til at skære Tegninger, der egentlig laa betydeligt over deres Evner. De flinke af Eleverne lærte derved, men det gik undertiden slemt ud over Frølichs og Lundbyes smukke Tegninger. Flinch var allerede dengang — i Begyndelsen af Fyrrerne — stærkt optaget af Forlagsvirksom-

hed. Han udgav den bekendte Almanak, flere Læsebøger og mange andre Publikationer. Trods sit barske Mestervæsen var han i en Henseende liberal nok; han tillod nemlig, at Eleverne signerede de Træsnit, som de udførte, med deres Monogram. Især synes Henneberg at have været begunstiget i saa Henseende. Hans Mærke HCH finder man under mange af Lundbyes tidlige Træsnit, og den opmærksomme Betragter vil være i Stand til at følge Drengens Udvikling gennem disse Smaablade, der ere vel kendte af Samlere af slige Ting.¹⁾ Foruden Flinchs egne Mærker, et sammenstillet ACFF, AF eller Flinch helt ud, finder man jævnligt CTR, hvilket er Navnet paa en anden Lærling CARL ROTHWEILER, der snart forlod Faget, da han efter en Øjensygdom tabte Synet. TK er den tidligste Elev AXEL THEODOR KITTENDORFFS Mærke. To andre Lærlinge vare W. BIGANDT og BALSER DAHL, der begge ligesom Henneberg ere døde i 1893.

Blandt den lille Flok Dreng — A. Kittendorff havde allerede den Gang forladt Flinch og arbejdede selvstændigt — var Henneberg den dygtigste. For ham gik Tiden paa den lykkeligste Maade, helt optaget som han var af sit Fag, og med flittigt Arbejde paa Kunstakademiet om Aftenen. Midt i Fyrerne hændte det imidlertid, at en engelsk Træskærer ved Navn BENWORTH fandt Vejen her op fra Tyskland. Baade i Frankrig og Tyskland vare dengang engelske Xylografer søgte for den større Udviklings Skyld, som de sad inde med. Han lærte sine københavnske Fæller det *tonede* Snit, som man tidligere ikke kendte her, men som allerede fra THOMAS BEWICKS Tid var dyrket i England. Hvad enten nu Englænderen ikke var meget værd eller hans Lære — der i ethvert Fald var meget kortvarig — faldt i daarlig Jord, et er sikkert, at den Indflydelse, han kom til at øve, var saare uheldig. Man sporer den i enkelte af de omtalte Træsnit efter Lundbye i tonede Lufte og Baggrunde, hvor man før havde holdt sig nøje til Lundbyes Streg. Henneberg har fortalt om, hvor daarligt Lundbye syntes om disse ny Moder, der jo ogsaa passede saare ilde til hans Tegnings Karakter. Denne Englænders korte Ophold her blev Hennebergs første Møde med den mere moderne Udvikling af Træsnittet, som han vel senere ofte forsøgte sig i og hvori han har gjort flere smukke Arbejder, f. Eks. Skovgaard's her aftrykte Landskab og adskillige Træsnit i Felttogene, men som dog aldrig kom til at ligge ret for ham.

Frølich rejste først i Fyrerne til Tyskland og opholdt sig i længere Tid i Dresden, hvor han, ved Siden af sine Studier som Maler, vedblev at tegne for Træsnit. Henneberg, der ønskede at komme ud at rejse, raadførte sig med ham, og Frølich svarede ham i Begyndelsen af 1846 med følgende gode Raad.

»... Hvad Deres Rejse angaaer, saa vil jeg raade Dem til den, saafremt De ingen lærerige og interessante Arbejder har i Hjemmet, uagtet De paa den anden Side slet ikke maa forestille Dem det saa herligt udenlands;

¹⁾ Størstedelen af Træsnittene efter Lundbyes tidligste Tegninger er senere udgivne i Særtryk af den danske Raderforening.

her bliver arbejdet grumme meget højt maadeligt og rent fabrikagtigt, og De vil maaske savne Akademiet noget; dog troer jeg, at De har høstet

Træsnit af HENNEBERG efter JOH. TH. LUNDBYES Tegning. (Randtegning til et Digt.)

Første Gang trykt i Flinchs Almanak 1842. 3. Fortsættelse.

den meste Gavn af det, og herefter maa De see paa andre Maader at udvikle Deres Dygtighed i Tegningen; — for De kan blive en Træskærer af meer end den sædvanlige Slags, og derfor vilde jeg ret ønske, De en Gang med Tiden kunde virke ret dygtigt i Hjemmet . . .«

I Marts 1846 rejste Henneberg til Dresden, hvor han, efter Frølichs anbefaling, kom til at arbejde hos den meget ansete Træskærer BÜRKNER, der har udført mange af den Tids bedste Tegneres Arbejder og uddannet flere af de dygtigste tyske Xylografer. Her skar Henneberg Tegninger af

Træsnit af HENNEBERG efter LORENZ FRÖLICH'S Tegning.

Fra A. Fabricius' Danmarkshistorie første Udgave 1854 (Kittendorff & Aagaards Forlag).

Frølich, Richter, Schnorr v. Carolsfeld o. a. Næsten alt hvad han udførte i Dresden og senere i München er strengt *facsimile*, det vil sige en nøje og omhyggelig Gengivelse af Kunstnerens egen Streg paa Klodsen. Det var til saadant Arbejde, at han medbragte fortrinlige Forudsætninger, og i denne Retning udviklede han sig stærkt under sit Ophold i Tyskland.

I Dresden skar han ogsaa Lundbyes Tegning Munken og Æslet, som Lundbye sendte ham fra Italien. Den synes at have været tegnet med Blyant paa Klodsen og mindre fast i Stregen end Lundbye plejede at tegne. Den har fristet eller tvunget Henneberg ind paa noget tonet Behandling i Skyggepartierne. Henneberg mente selv, at Lundbye ikke var ret tilfreds med Snittet, men dette fremgaar dog ikke af det nedenstaaende Brev, som Lundbye kort efter sin Hjemkomst fra Udlandet har sendt ham, og som maa være Svar paa et Brev med Prøvetryk af dette Træsnit og muligvis et til, hvormom vi intet kan oplyse.

Kjøbenhavn 14 Nov. 1846.

Kjære Christjan Henneberg!

Naar jeg i disse Linier skriver »De« og ikke »Du«, da er det ikke fordi jeg i mindste Maade har forandret mit Sindelag imod Dem, men fordi jeg vil benytte den Leilighed, som flere Aars Skilsmisse nu byder, til at gjøre en Forandring, som passer sig bedre til Deres Alder. —

Tak for Deres venlige Brev og medfølgende to Blade. Hvad jeg kunde indvende imod disse, falder mere mig selv, end Dem til Last, thi jeg gjenkender med Glæde Deres gamle velforstaaede Respect for den Tegning De har under Hænder, og jeg giver Dem mine saa trygt, fordi jeg seer De opfatter dem saa kjønt og skjærer dem med saamegen Nænsomhed. Men jeg er misfornøiet med min egen Behandling, som jeg meget vel føler ikke svarer til, hvad Træsnittet bedst kan give. Den Anvendelse De foreslaaer for denne lille Klods kan jeg kun billige, og det glæder mig lige saa meget at erfare, at Hr. Flinch har behandlet Dem saa venligt, som at see De selv griber Leiligheden for at vise Dem erkjendtlig derfor. Jeg skal selv tale med Flinch derom. Hvad Hr. BÜRKNERS venlige Skrivelse angaaer, da maa De hilse ham og sige: at jeg skriver tydsk med saa stor Besværlighed, at jeg haaber han vil undskylde, jeg kun svarer ham gennem Dem. Jeg skulde med al Beredvillighed sende ham nogle Tegninger, om kun min Tid nogenlunde tillod mig det, men for Øieblikket er jeg saa optaget med at male, at jeg virkelig ikke seer mig istand dertil. Ogsaa kunde jeg ønsket en bestemtere Angivelse af hvad der maatte være ønskeligt, thi det er alletider et Baand, naar Tegningen skal rette sig efter en Text, dog vil jeg være opmærksom paa, om noget saadant Tilfælde indtræffer, jeg er meget tilbøielig dertil, og allerede Frølich har antydet, at han troede mine Smaategninger muligvis kunde behage i Dresden. Jeg havde hellere selv tegnet paa Træet, og skulde i saa Fald vel rette mig efter Hr. BÜRKNERS meget sande Bemærkninger, men det vilde vel være for omstændeligt. Lad mig see, De vil bringe ham denne Hilsen og Tak for hans ærede Brev, samt Undskyldning for, at jeg kun paa denne Maade besvarer det. Saasnart jeg faaer Tid og finder noget Passende skal jeg sende ham en lille Prøve.

De spørger hvorledes jeg er tilfreds med min Reise — og det glæder mig at kunne svare: vel — jeg har været rask, og i alle Maader havt større

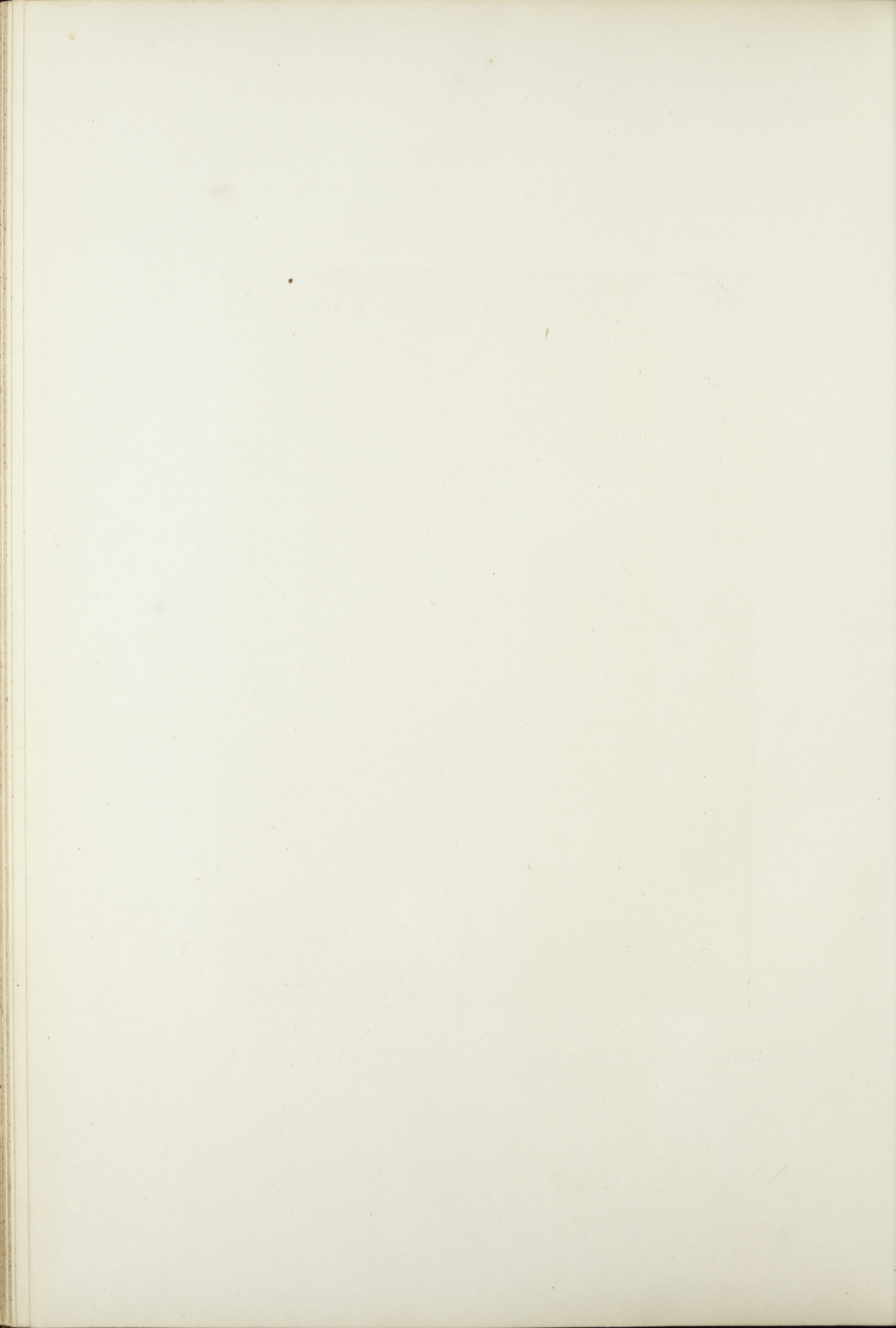

SKOVGAARD

HENNEBERG & ROSENSTAND

Træsnit af HENNEBERG efter P. C. SKOVGAARDS Tegning.
Fra Fortællinger og Vers for Børn udgivne af Ingeborg (Gyldendal og Th. Linds Forlag. 1860.)

Nydelse af Reisen, end jeg turde troet. Og skjøndt her vel var Meget at ønske bedre i Kunstnerens Stilling herhjemme, saa behager dog vor Natur mig næsten endnu mere end tidligere, saa jeg arbejder med stor Lyst. Skovgaard og jeg sees næsten dagligt, han hilser Dem venligt, og vi ønske Begge, at De maa udvikle Dem saa heldigt som De alt har lovet Meget. See paa Naturen, paa Planter, Mennesker og Dyr, som omgive Dem. *Tegn naar der gives Leilighed*, glæd Dem i Deres Arbeide, men hold stedse Øiet aabent for Deres egne Mangler, det er den bedste Spore til Fremskridt. Jeg skriver til Dem, som jeg siger det til mig selv — naar vi saaledes stræbe da skulle vi ogsaa høste den Løn: at blive dygtige Kunstnere, maae vi haabe, om aldrig Roes eller Vindesyge faae mindste Magt over os. —

Og nu Level. Gud give Dem Held og Helbred at vi glade kunne mødes, naar De atter engang vender tilbage til Danmark — det ønsker

Deres hengivne

JOHAN THOM. LUNDBYE.

I Oktober 1848 var Henneberg atter hjemme og begyndte paa ny hos Flinch med en Løn af 6 Rdlr. om Ugen. I 1849 sluttede han sig til den lille Flok, som arbejdede for det nyoprettede Træskærerfirma KITTENDORFF & AAGAARD, der den Gang havde Lokale i Thieles Gaard i Walkendorffsgade eller som den da hed Helligejststræde, paa hvilket Sted de senere grundlagde den bekendte Kunsthandel, de senere førte paa Købmagergade. Henneberg var den dygtigste og mest udviklede af denne Stab og blev vel af den Grund tilbudt en Part i Firmaets første og største Forlagsforetagender: FELTTOGENE 1848, 49 OG 50 og FABRICIUS' DANMARKSHISTORIE. Navnlig Felttogene slog godt an og gav et smukt Overskud, saa det var ikke saa galt at være Parthaver deri. Til begge disse Værker har Henneberg skaaret en Mængde smukke og omhyggelige Træsnit. Det var hans allerbedste Aar, og Opgaverne vare udviklende. A. Th. Kittendorff, der var en fortrinlig Træskærer, findes ogsaa smukt repræsenteret i de nævnte Arbejder, der høre til de kønneste illustrerede Bøger, som have set Lyset i Danmark. Til Danmarkshistorien hjemsendte Frølich fra Paris den bekendte Række ypperlige Billeder til Sagnhistorien, der ere Værkets bedste Pryd.

Et eget muntert Liv blev der ført paa dette Værksted, hvor adskillige gode Hoveder og Kunstnere havde deres Gang, og hvor man ikke gik af Vejen for at lade en god om end drøj Spas gaa ud over de enkelte kuriøse Eksistenser, der vegeterede der under Navn af Træskærere. Det var en ung Virksomhed, som havde Lykken med sig i de første store Foretagender, og Humøret var som en Følge deraf godt. Ingen af dem vare rigtige Forretningsmænd, Aagaard vel mest, men det hele havde en behagelig kammeratlig Tone, og der holdtes ikke meget paa Etiketten. Her begyndte BERNHARD OLSEN som ungt Menneske at tegne og her lærte H. P. HANSEN at skære i Træ. Landskabsmaleren C. F. AAGAARD, der var yngre Broder til den ene af Mestrene, tjente sammesteds sine Lommepenge ved at tegne og radere til Kemitypi, som Værkstedet dyrkede ved Siden af Træsnittet.